

La Lettre da Manoel de Oliveiraren —aldamenean— azken filma. Bera da Portugalgo duen zinemagilerik miretsiena, Antonio Pedro Vasconcelosekin batera.



Bizidun eta oldarra

Begoña del Teso **ZINEMA KRITIKARIA**

Portugalgo zinemaren aita pontekoa, deabruzko apaiz nagusia, aipatuz hasiko gara. Adeitasunez. Begirune osoz. Atrebentziaz. Gustoz. Bihurri. Zuekin, gurekin, oraindik ere, nahiz eta kasik Zinema bera bezain zaharra izan, nesketan ibiltzea atsegin duen On Manoel de Oliveira. *Os Canibals* eta *O Convento* filmeen egile mila deabruk hartua, *Vale Abraão* hartan, Flaubert bera hobefu zuena. *Viagem ao princípio do mundo*-n zinema eta herrimina nahastu zituen. Aintza ta aintza jaun goren eta azeri horri...

...Bakardadean ez den horri. Portugalgo zinema bizirik da. Bizirik eta edade eta sasoi onean. Ez deskuidatu. Kontu bat da *Dans la ville blanche*, Wendersen *Lisbon Story* edota *Sostiene Pereira* eta bestea, benetako zinema portugaldarra, Teresa Villalobosek eta Antonio Pedro Vasconcelosek eginda, Maria de Medeiros aktore-egileak amestua. Teresaren *Os Mutantes*, Vasconcelosen *Jaime* lanek munduko zinemaldiak korritu dituzte. Arrakastaz. Txaloz harturik. Mariak Cannesen aurkeztu zuen baionetetan krabelinak sortarazi zituen iraultzari gur egiten zion *Capitães do Abril*. Ez, ez dago bakardadean On Manoel pikaroa...

...Animazio ederra Portugalgo zineman nabaritzen dena. Izan ere, marrazki bizidunak egiten dituen koadrila portugaldarrak planeta honetako lau kantoietan onetsi dute. Film laburretan ere ez dabilta deskuidoan. Izenak? Abi Feijo da Portugalgo animazioaren aita lehena (On Manoel baino askoz, askoz gazteagoa). Patriarka baina ez bakarra. Horra hor Regina Pessoa eta Jose Miguel Ribeiroren lanak, teknika aldetik dohaiez beteak argudio kontutan nahikoa inozoak badiren arren...

Animazio ederra Portugalgo zineman. Seguru On Manoelek badakiela. Seguru barrezka dagoela oinordekoak badituelako. Nesketan eta mutiletan ibiltzea laket balutez gero... Bai etorkizun oparoa!

gabe, eta bakoitzak garapen diferenteak ditu, nahiz eta hizkuntzak antzekoak izan».

Harreman ezaren egoera hori aldatuko balitz, kultur harremanak estuagoak izango balira, liburu eta diskoen merkatua erabat aldatuko litzateke musika aditu honen ustez. «Baina ez dago horretarako mugimendurik, eta ezin da esan unibertso lusofono bat dagoenik».

Musika aberastasunaz...

Hala ere, duela mende laurden pasa Portugalgikiko independentzia aldarrikatu ondoren, Mozambike, Angola, Cabo Verde eta Ginea Bisautik-Portugalera etorritako jendeak bere musika propioa mantendu eta zabaldu du, batez ere Lisbon. B. Leza, Kyanda, Mussulo, En'Clave eta Luanda diskoteka afrikarretan, adibidez, hango musikariek zuzenean jotzen dute. Rui

Monteiroren esanetan, ordea, portugesez egiten den Afrikako musikaz oso interes gutxi dago Portugalen: «Egia da Cabo Verdekoek (Bana, Tito Paris) Lisboan grabatzen dutela, baina ziur nago portugesez egiten duten musikari gehienak hemen baino gehiago Parisen dudelara, baldintza hobeetan eta arrazismo gutxiagorekin, hemen oraindik asko baitago».

Portugalgo musikari buruz, «gero eta gutxiago du portugaldarretik» zorrotz bat bota digu Monteirok, gehien saltzen duten bandek ingelesez abesten dutelako: «Silence 4-ekoek, adibidez, 250.000 disko saldu dituzte, herrialde honetan sekulan gertatu ez dena, eta ingelesez kantatzen dute. Hirietan egiten den musikak eredu berei jarraitzen die».

Madredeus eta Dulce Pontes dira Portugalgo musikari internazionalenak, eta fadoa da Portugalen mo-



daz pasatzen ez dena. Amalia Rodriguesek mota honetako musika berri zuen, baina Camane eta Misia bezalako abeslari berriek zabaldu dute entzule multzo berrietara: «Azken finean, lau tonu besterik ez dira fado guztiak, horregatik dira txalotzekoak Misiak edo Paul Bragançak tresna eta melodia konplexuagoak sartuz eginiko lanak; bestalde, Camaneren edo Mafalda Arnauthen abesteko moduak eta hitzak oso interesgarriak dira. Beraiek dira, azken finean, fadoa berriki duten bakarrak».

Zinema ongi?

Zinema arloan, hala ere, bada irudi baikorragorik. *Expresso* egunkariako aditu Jorge Leitão Ramosek, esaterako, iazko emankortasuna nabarmendu du: «Iaz portugaldar zinemagileek 12 film luze estreinatu zituzten; inoiz ez bezala, Portugalgo zinemak ordezkariak izan zituen Europako hiru zinemaldi nagusietan —Manuela Viegasen *Glória* Berlinen; Manoel de Oliveiraren *La Lettre* Cannesen, eta Alberto Seixas Santosen *Mal Venezia*—; Oliveirak saria jaso zuen Cannesen, eta Antonio Pedro Vasconcelosek ere bai Donostian *Jaime* filmarekin». Hala ere, kezkarri zaio Leitão Ramosi iazko portugaldar zinemagileen lanen heren bat Frantzian ekoiztua izatea.

90eko hamarkada egoki amaituko da, ordea, orokorrean, aditua- ren ustez, azken hamar urteetako urratsak ikusita: «90etako lehen erdia gogoan dudan larriena izan zen. Ikusleekin dibortzioa egon zen. Normalki txukun zebiltzan egileek ez zuten dirurik ematen ia. Fonseca e Costak, Artur Semedok eta Antonio de Macedok euren lanen estreinaldietara 5.000 lagun eskas erakarri zituzten». Ez hori bakarrik. Joaquim Leitão eta Jorge Marecos Duarte bezalako egile berriek ere ez omen zuten ikusleen onespenik lortu. Erakundeetatik eta sektoreko zenbait eragilek sortutako industria eta laguntza arloko aldaketa batzuk direla medio etorri omen da aldaketa. «Alde horretatik, egile berriekin sartuko gara mende berrian, film luze eta dokumentalak egitetik datozenak».

Zertan ote da Portugalgo musika?

Andoni Tolosa **MUSIKARIA**

Portugalgo musikak duela urte batzuk gure artean izandako entzutea asko hoztu denik ezingo du inork uka, modak beti izan ohi dira krudelak. Bi izen nagusiren inguruan eratu zen ordukoa: Madredeus taldea eta Dulce Pontes bakarlaria. Lehenaren kamarako folk musika barnerakoiak eta bigarrenak burutzen zuen Amalia Rodrigues zein Jose Afonsoren gaurkotze *light* samarrak (dixosozko *new age*-aren garaiak ziren) musika lusoaren ateak ireki zituzten musika ezberdinen irrikan zebilen orori. Biek saldu zituzten milaka disko gure artean, biek jo zuten behin baino gehiagotan gure artean eta neurri batean Portugalgo musikaren enbaxadore izendatu genituen behin betiko.

Neurri batean bien zereginean agertzen ziren musikari portugaldarren azken urteetako joera nagusiak, askotan kontrajarri gisa agertutakoak bestalde, nahas-mahas musikaz zapoetsu zein jakintsuan. Coimbrako fadoak, bide kultua, eta Alfamakoak, herrikoia- goak; musika herrikoia jorratzen duten taldeen zeregin eguneratzailea; Brigada Victor Jara, eta Gaiteros De Lisboa agian interesgarrienak eta bakarlariaren etorri emankorretik, bai fadista, Carlos Do Carmo eredugarria, Bevinda berritzaile ausarta, Paulo Braganca mistikoa edo Misia klasikoa zein kantautore lusoan iturri emankorretik edandakoak; Sergio Godinho, Jose Maria Branco, Fausto eta Vitorino betikoak edo Joao Afonso, Janita Salome zein Ne Ladeiras gazteagoak. Eta azkenik, baita herri musiketarik abiatzen diren hainbat musikari pertsonal eta inbestigatzaileagoak; Julio Pereira, Pedro Abrumosa eta Rao Kyao ezagunenak. Bai, hala zen, herrikoitasunetik kultismora doan bidea korritu zuten bai Madredeus zein Dulce Pontesek eta oinarrian dagoeneko Jose Afonso nahitaezkoak diskoz disko emandako irakaspenak baino ez zituzten, haien interesen arabera, baliatu eta garatzen saiatu, lan interesgarria oso burutuz lehenaren kasuan, oportunismo kutsu handiz bigarrenaren adibidean. Orain gure artean greziar musika dago modan, Madredeus eta Dulce Pontesek lan berriak argitaratu dituzte, eta dendetan ezinezkoa da, horietaz gain, beste portugaldar disko berriak topatzea. Eskerrak behintzat Emisphere zein Rough Guides argitaletxeek nahikoa erraz topa daitezkeen bilduma pare bana kaleratu duten, baina hala eta guztiz ere horrelakoetan ohartzen zara zein aldrebesa den World Music delakoan kontua. Zertan ote da Portugalgo musika?....